

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/historia-z-ipn/166339,Ewa-Wojcicka-Polskie-drogi-z-niemieckiego-obozu-Ucieczka-Augusta-Kowalczyka.html>
27.02.2026, 23:09

[Następny](#)

[Powrót](#)

Ewa Wójcicka: Polskie drogi... z niemieckiego obozu. Ucieczka Augusta Kowalczyka

10 czerwca 1942 r. doszło do buntu oraz ucieczki więźniów karnej kompanii z nazistowskiego obozu koncentracyjnego Auschwitz II-Birkenau. Wśród uciekinierów był 21-letni August Kowalczyk.

10.06.2026

[Kultura](#) [Niemieckie obozy koncentracyjne](#) [Zbrodnie niemieckie](#)

W pamięci wielu widzów zapisały się jego niezapomniane role w serialach i filmach, m.in. wójta w „Chłopach”, SS-Sturmbannführera Johanna Dehnego w „Stawce większej niż życie”, Zenona w „Piątce z ulicy Barskiej”, czy Alfreda Jodla (szef sztabu dowodzenia *Oberkommando der Wehrmacht* w III Rzeszy) w spektaklu telewizyjnym „Epilog Norymberski”. Co ciekawe, August Kowalczyk nie wiązał swojego zawodowego życia ze sceną.

Auschwitz zamiast Francji

Urodził się 15 sierpnia 1921 r. w miejscowości Tarnawa-Góra. Po maturze chciał wstąpić do seminarium, jednak jego plany pokrzyżowała wojna. Wówczas podjął decyzję, by walczyć w szeregach armii polskiej tworzonej we Francji. Razem z kolegą, Zbigniewem Makuszeńskim, podjęli próbę przedarcia się na Węgry, jednak zostali, wraz z kilkusobową grupą innych osób, zatrzymani na terenie Słowacji. Kowalczyk trafił początkowo do więzienia w Dukli, potem do Jasła, a następnie do Tarnowa.

Z Tarnowa 4 grudnia 1940 r. został przewieziony do KL Auschwitz, gdzie otrzymał numer 6804. Pracował w komandzie budowlanym – Bauhof II (rodzaj placu z materiałami budowlanymi) transportując cegły do obozu. Następnie przeniesiono go do Abbruchkommando (komando zajmujące się rozbiórką budynków), w którym, razem z innymi więźniami, wyburzał domy mieszkalne oraz zabudowania gospodarskie na terenie wsi Dwory i Monowice. Za pośrednictwem Komitetu Pomocy Więźniom przy komendzie Obwodu Oświęcim ZWZ, a potem AK, Kowalczyk, a także inni osadzeni, otrzymywali żywność oraz lekarstwa. Nieocenioną pomoc okazała im Helena Stupka „Jadzia”, przez więźniów nazywana „Mateczką” lub „Ciocią”, oraz inni mieszkańcy Oświęcimia. Niestety, 16 maja 1942 r. Kowalczyk został nakryty przez jednego z esesmanów. Za kontakty z miejscową ludnością osadzono go w tzw. bloku śmierci, w bunkrze, w celi nr 20.

28 maja skazano go na dożywotnią pracę w kompanii karnej (*Strafkompanie*). Wymierzono mu również karę chłosty za posiadanie kwoty pieniędzy niezgodnej z regulaminem obozowym. W kompanii karnej pracował przy kopaniu rowu melioracyjno-odpływowego. 10 czerwca 1942 r., po południu, gdy zarządzono wcześniejszą przerwę w pracy, grupa ok. 50 osadzonych ruszyła do ucieczki. Natychmiast podjęto pościg za zbiegami. Dwóch więźniów zatrzymano i przetransportowano do bunkra na bloku 11, 13 osób Niemcy zastrzelili, pozostałych więźniów z kompanii karnej, pracującej na Königsgraben, skierowano z powrotem do obozu. 11 czerwca 1942 r. Niemcy rozstrzelali 20 więźniów, a 320 z *Strafkompanie* zamordowali w komorze gazowej.

Wielka ucieczka

August Kowalczyk zdołał uciec. Dzięki pomocy kobiet pracujących na polu kontynuował ucieczkę w damskim przebraniu. Trafił na dwie Ślązaczki, które zdecydowały się udzielić mu schronienia. Kilka dni ukrywał się na polu, po czym znalazł schronienie w domu Anny i Alojzego Lysko w Bojszowach. Tu spędził parę tygodni, czekając na dogodny moment opuszczenia kryjówki. Z pomocą Heleny Stupkowej, z kenkartą wystawioną na nazwisko Stanisław Robak, dotarł do Krakowa. Następnie trafił do majątku Czaple, gdzie wstąpił w szeregi AK, w której strukturach walczył do końca wojny.

Po wojnie studiował polonistykę na Uniwersytecie Jagiellońskim. To wówczas zrodził się pomysł, by zostać aktorem. Początkowo (do 1951 r.) występował w Teatrze Rapsodycznym w Krakowie, później grał w Teatrze Ludowym oraz w Teatrze Polskim w Warszawie.

Grał również w filmach, między innymi w „Pokoleniu” (1955), „Barwach walki” (1964) i „Rękopisie znalezionym w Saragossie” (1964). Jak na ironię, mimo tragicznych doświadczeń z czasów II wojny światowej, często grywał niemieckich oficerów. Obok wspomnianych wcześniej ról w „Stawce większej niż życie” oraz w „Epilogu norymberskim” warto wymienić gestapowca Schroedera z serialu „Polskie drogi”.

W okresie powojennym był wiceprezesem Zarządu Głównego Towarzystwa Opieki nad Oświęcimiem oraz członkiem Rady Fundacji „Polsko-Niemieckie Pojednanie”, jak również pomysłodawcą i przewodniczącym Rady Fundacji Pomnik Hospicjum Miastu Oświęcim.

► [Czytaj całość na portalu przystanekhistoria.pl](http://przystanekhistoria.pl)

[Poprzedni Strona](#)

[Następny Strona](#)

Kultura, obozy koncentracyjne, Zbrodnie niemieckie

Artykuł